

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KIØBENHAVN
ANTONIGADE

BYHISTORISK-TOPOGRAPHISK SKILDRING

VED

O. C. NIELSEN

CASSERER

BYHISTORISK FORFATTER OG TOPOGRAPH

ANTONIESTRÆDE, I BAGGRUNDEN SES PILESTRÆDE

ARNOLD BUSCK

KIØBENHAVN

1935

ANTONIGADE

Dette forhenværende „Stræde“, der i den nyeste Tid blev ophøjet til „Gade“, hører til Stadens ældste Gader, og er formentlig opstaaet i Begyndelsen af det 14. Aarhundrede.

Der bredte sig et stort, ubebygget Terrain inden for Voldene, bag Kjøbmagergade og Nord for Østergade, for en Del Haver og Agre, henhørende under den Gaard, der laa mellem Lille Kongensgade og Vingaardsstræde, og kaldtes „Østergaard“.

Disse Jorder blev senere hen udstykket i flere store Parceller, og en af disse Hovedparceller, beliggende i Pilestræde, i Nærheden af Antonigade, kaldtes „Pilegaarden“, hvorefter Gaden tog Navn, først „Pilegaardsstræde“, senere forkortet til „Pilestræde“, og var den eneste Gade, som fra Østergade førte mod Nord.

Paa et skitseret Kort fra c. 1300 ses afmærket en kort Gadestrækning fra Østergade mod Nord omtrent op til Antonigade, mere var der ikke dengang af Pilestræde, men efterhaanden tog Bebyggelsen til i denne Egn, Pilestræde banede sig Vej videre mod Nord og Antonigade mod Øst, Udstykning af Parceller fortsattes, øde Jorder og Haver solgtes og Bebyggelse bredte sig til alle Sider.

Antonigade har fra først af haft Benævnelsen, Grønnegade, fælles med den øvrige Strækning af Grønnegade, der stoppede op omtrent ved nuv: Ny Østergade, og uden for Gaden løb Byens Befæstningsanlæg, hvor nu Gothers Gade er.

Grønnegade nævnes i Jordebogen fra 1380, og har paa den Tid gaaet fra Pilestræde, paa dens sydlige Side laa væsentlig Haver, der hørte til Østergades Gaarde, og paa den nordlige Side mange ubebyggede Jorder og tillige Haver, der opregnes i nævnte Jordebog. Navnet Grønnegade var saaledes meget betegnende, fordi der jo paa begge Sider laa Haver, Græsmarker og landlig Bebyggelse.

1419 udstedtes Skjøde paa en Grund, der strakte sig 19 Alen langs Algaden, Pilestræde, og 53 Alen langs Strædet, som gik over Pilegaards Grund. Dette uanselige Stræde hed dengang „Povlsstræde“, som nævnes kun denne ene Gang, men var det, som nu er Antonigade.

Hvem denne Povl var, som Strædet en Overgang havde faaet Navn efter, har jeg ikke kunnet finde noget om, men det kan antages at have været en for sin Tid stor og kendt Grundejer her.

Quarteret omkring Povlsstræde og Pilestræde havde i lange Tider Præg af Landet og Landlivet, og det gik trevent med Bebyggelsen.

Povlsstræde synes endnu ind i det 16. Aarhundrede at være Baggade bag de nærliggende Ejendomme, hvis Hovedfacader vendte ud til Hovedgaden, og var vistnok flere Steder bebygget med Boder, udlejet til Handlende, det var nemlig paa de Tider en almindelig Skik, at der indrettedes saadanne Boder, ikke alene uden for Hovedbygningerne ved Hovedgaderne, men ogsaa paa afsides Steder ved Baggaderne.

Navnet Povlsstræde, som havde været gældende i en lang Aarrække, ombyttedes med Betegnelsen „Lille Pilestræde“, og nævnes saaledes endnu i 1531 i Omtalen af det Hus her i Strædet, hvilket tilhørte Antoniter- eller Antonii Klosteret i Præstø og var Priorens Residens.

Dette Præstø-Kloster havde ikke Filial-Kloster i Kjøbenhavn, men den herboende Prior repræsenterede Klosteret i alle gejstlige Anliggender og varetog dets materielle Interesser.

Klosteret i Præstø hørte under Antonius-Ordenen, en Hospitals-Orden, opkaldt efter den hellige Antonius fra Ægypten, og opstod i Slutningen af det 11. Aarhundrede.

Da en alvorlig epidemisk Sygdom i Slutningen af det 11. Aarhundrede hærgede Syd-Frankrig, blev en Søn af en rig Adelsmand Gaston fra Dauphine angrebet af en koldbrandagtig Sygdom. Symptomerne lignede meget Meldrøjeforgiftningen, idet der ofte kom Koldbrand i Arme og Ben, og under stærke Lidelser medførte Sygdommen Døden.

Ved Sanct Antonius' Reliquier lovede Faderen da at give Kirken hele sin Formue og Gods, hvis hans syge Søn kom sig. Dette skete, og Sygdommen kaldtes fra den Tid Antonius-Ild, den hellige Ild.

Gaston dannede nu Antonius Ordenen, rejste et Hospital, med det Formaal, dels at pleje Syge, dels at være Hjem for en Samling af Lægebrødre, og selv sluttede han sig til dem.

Paa det berømte Korstogsmøde i Clermont 1095 stadfæstede Pave Urbanus den Anden strax deres Broderskab, men først 1218 tilstodes det dem at aflægge Munkeløfterne.

Pave Bonifacius den Ottende gjorde dem i 1297 til regelbundne Kanniker, og fra da af kaldtes Antoniusbrødrene for „Antonius-Herrer“.

Deres Dragt var sort med et himmelblaat Antonius Kors paa Kjortelen og Kappen. Ordenen udbredtes over Frankrig, Italien og Tyskland, og i Spidsen for den stod Forstanderen for Moderklosteret, Sanct Antoine, i Vienne.

Det blev efterhaanden Sædvane, at nogle af Munkene gik ud, for at „terminere“ d. v. s. indsamle Gaver. Antonius Klostrene regnedes derfor ofte for Tiggerklostre. Den sædvanlige Gave til dem var Svin.

I Slutningen af det 14. Aarhundrede kom der ogsaa „terminerende“ Antoniusmunke over Danmarks Grænse, og snart lykkedes det dem i Angel at grunde et Kloster, Maarkær, en Nybygd fra Tempsin i Mecklenburg.

1470 afstod Kong Christian den Første Munkene i Maarkær, Frue Kirke i Præstø, og nu grundlagde de en Filial der. Dette nye Antonii Kloster blev godt udstyret, saaledes skænkede Kong Hans det i 1504 Beldringe Kirke.

Men snart indtraadte en Periode, der var rig paa indre og ydre Brydninger, nye Tider var i Frembrud, borgerlige og kirkelige Omvæltninger forestod, der paa afgørende Maade skulde ændre den gamle Tingenes Tilstand.

Reformationsbevægelsen herhjemme brød sig Vej, og i 1531 var Antonii Kloster saa trykket af økonomiske Vanskeligheder, at det „af Nød og Trang“ maatte skille sig af med Huset i Lille Pilestræde.

Den 24. Juni 1531 tilstod:

„Erasmus, Prior i Sanct Antonii Kloster i Præstø, at Henrik Gøye, Lehnsmand „paa Vordingborg, havde betalt ham og Klosterbrødrene for det dem tilhørende „Huus i Lille Pilestræde i Kiøbenhavn, hvilket de af Nød og Trang havde maattet „ladet fare, da de ikke vidste andet Raad i de vanskelige Tider“.

Efter dette saakaldte „Antonii Huus“ fik Strædet siden Navnet Antoniestræde, som i de svundne Aarhundreder forekommer med følgende forskellige Stavemaader: Anthoni Strædet, Anthonij Stræde, Anthoniistræde, Anthonjstræde, Antoni Strædet, Antoniiistræde, Antonjstræde og Anthonistræde.

Sanct Antonii Gilde, som væsentlig bestod af Gejstlige, men ogsaa Lægfolk og Kvinder kunde optages, stod sikkert i Forbindelse med Sanct Antonii Alter i Vor Frue Kirke, og til dette hørte formodentlig den Sanct Antonii Jord i Nærheden af Sanct Peders Kirke.

Det berettes, at i 1521 skænkede Peder Toller i sit Testamente Sanct Antonii Gilde en Dug, et Tinstob og et Haandklæde.

I Kjøbenhavns Jordebog 1496 omtales den Antonii Kloster i Præstø tilhørende ret store Grund med Bygning og Have paa den vestre Side af Teglgaardsstræde og op til Byens Planker hen mod Jermers Gab „i Længden fra det Dige ved Plankerne af nær i syd langs ud med Strædet 94 Al, Bredden paa den nørre Ende langs ud mod Diget af øster i vester 86 Al“.

1535 havde Biskop Joakim Rønnow, vistnok imod Klosterets Vilje, faaet „denne Jord med nogen føje Bygning“, og Klosteret gav Tilstaaelse for at have aannammet og oppebaaret Fyldest derfor.

Imidlertid siges nogle Aar efter „at den Jord udi Kiøbenhavn, som man kalder ved Jermers Gab, den finge de aldrig Penninge eller Penninges Værd foruden et Pund Malt“.

Om Antonius-Ordenen kan sluttelig oplyses, at en Omdannelse af Ordenen forsøgte i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, men mislykkedes. 1774 blev den slaaet sammen med Malteser-Ordenen, og har delt Skæbne med denne.

I gammel Tid var det en almindelig og smuk Skik, at bedrestillede Folk betænkte de Fattige og Husarme, og denne Trang til Hjælpsomhed gav sig Udslag paa mange Maader. Hvad man fra først af stræbte efter, for at sikre de Fattige en fast, aarlig Indkomst, foruden hvad Tavlepenge og Fattigforstandernes Indsamlinger indbragte, var faste Ejendomme. Man bortgav til de Fattige Gaarde, Boder eller Vaaninger, ja, undertiden medfulgte der ogsaa Penge, Klæder, Indbo etc.

Fra 1549 haves Fortegnelse over alle større Gaver til de Husarme, og heraf ses, at langt den overvejende Del af Gaverne var Gaarde og smaa Huse.

I Fortegnelsen over „de Huuse og Vaaninger, som tilhører de fattige Husarme“ findes „om 3 Boder i Antoniestræde skænket de Fattige“ anført saaledes:

„Ilt pergamenndzbreff, som borgemester och raad her wdi Kiøbenhaffn haffuer „wdgiffuid aff Raadhuusit anno MDLXXIX, den XVJ nouembris, liudendis att „Christen Aalborgh haffuer giffuid de fattige huusarme three rennteboeder lig- „gendis wdi Anthonistrede paa hiørnit østenn fran Pilestrede, huilcke samme „boeder de fattigis forstandere effter hans død och affgannng annamme skulle, „effter som thett breff, hannd dennom ther paa giffuid haffuer, widere formelder.“

I „Testamente- og Siælegavebog for de Fattige ligeledes tilført:

„Sal: Christen Jenniszen Aalborg hans gauffue breff paa 3 leyeboeder liggendis „i Anthonistrede, epter gauffue breffuidts wiider formellding, sub dato denn 8. „october anno 1579.“

Af Protokollen over solgte Ejendomme i Sanct Nicolai Sogn fremgaar det, at i 1631 blev 2 af disse Boder solgt:

„Antonistrede. Toe leiewonninger liggendis paa enden wdj Anthoni strede oc „strecker sig om thill Piilestrede, huilcke erre giffuen af Christen Jensen Aal- „borrig oc hans hustru, epter dieres gauffue breffs formellding sub dato dend „8. october anno 1579, oc giffues jordskyld till S. Nicolai Kircke 2 Mk 3 sk „2 alb. Samme leyewonninger er sold om paaske anno 1631 til Christian Alken- „bregt kleinsmid for femb hundrede courrent dlr., hvorpaa han strax haffuer „affkortet 100 courrant dlr. for atskillig jernwerck wdi Conuenthuset forferdiget „aff laase, hengsler, jernstenger wdi winduer oc andet.“

I Begyndelsen af det 17. Aarhundrede havde det overalt paa Byens Grund taget saadan Overhaand med Opsætningen af mere eller mindre ulovlige Skure, Boder,

Bislag, Kælderhalse og Trapper i Gader, Stræder og Torve til stor Gene for den almindelige Færdsel og ganske imod de kongelige Forbud, at Borgmestre, Raad og Byfoged samt 16 tilforordnede Borgere d. 3. Octb. 1609 foretog en Synsforretning over alle disse Tilvæxter og Uregelmæssigheder paa Fortovene, og Resultatet blev for Antoniestrædes vedkommende:

„Vdi Antonistræde skal paa begge sider alle bischlaug och byesens schuer fløt-
„tis inden rendestenen, och rendestenen att were 1½ allne nær foedstøckerne.“

Antonistræde var forðum mest optaget af Børstenbindere, det var Børstenbinder-nes Eldorado, og uden for næsten hvert Hus hang Koste og Børster. Nu er der kun een Børstenbinder tilbage her, men i saa stærk Grad har Gaden i forrige Tider været præget af dette Haandværksfag, at man endnu kan høre ældre Folk kalde Gaden for „Børstenbindergaden“.

Det gamle Antonistræde gemmer ogsaa paa Minder fra Cigarernes første Tid, idet den af alle kendte Tobaksfabrikør Carl Adolph Radekop, der boede i Grønne-gade 26, i en Menneskealder havde sit Udsalg af Cigarer og Tobakker her i den lille, snævre Børstenbindergade Nr. 18. Ejendommen er forlængst forsvundet, og er nu en Del af Crome & Goldschmidts Forretningsbygning i Antonigade.

Der blev i Fortiden røget overmaade meget Tobak, men det var paa Merskums-eller Kridtpiber, og man røg kun inden for fire Vægge.

Cigaren kendte man ikke i Kjøbenhavn eller i hele Danmark før ved Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, men da Cigarrygning først var bleven udbredt her, viste mange Herrer sig ogsaa paa Gaderne med dette saa nødvendige Attribut til Mandighed.

Cigarerne gik deres Sejrsgang, og omkring 1811 var det temmeligt almindeligt, at de promenerende Herrer gik med Cigarer i Munden og dampede løs af alle Kræf-ter, et Syn, der gjorde dybt Indtryk paa de forbipasserende Damer.

Gaar man nu ned gennem Gaderne, vil man lægge Mærke til, at de fleste Herrer gaar med en Cigar eller en Cigaret i Munden, uden at det gør det ringeste Indtryk paa nogen, og ret længe varer det vel ikke, før det svage Køn i lige saa stor Maalestok viser sig med det samme nødvendige Attribut til Kvindelighed.

1805 maa betragtes som det Aar, i hvilket Cigarerne holdt deres Indtog, thi i „Adresseavisen“ for d. 8. Aug. stod at læse, at der „ved offentlig Auction hos Ryberg & Co i Store Kongensgade skal bortsælges 1 Kiste Zigarer“. Senere bog-staveredes de Sigarer og sluttelig Cigarer.

Tre Uger senere, d. 31. Aug. averterede i samme Blad, Urtekræmmer Søren L. Mul-vad i Naboløs, at han solgte „fine oprigtige Havannah Zigarer à 1 Rdlr. 100de“. Og samme Dag stod bekendtgjort i „Adresseavisen“, at der d. 6. Setb. skulde være Børsauction over ikke mindre end „45 Kister Havannah Zigarer“.

Den første, som i Kjøbenhavn gav sig af med Cigarfabrikation, var Tobaksfabrikør Salomon Monies i Møntergade, og i 1811 — i Forening med The- og Pottehandler Michael Soldin — oprettede en „Zigarfabrik“. Lidt efter lidt dukkede den ene Cigarfabrik op efter den anden, og i 1821 kom Fabrikant Carl Adolph Radekop, en af Datidens mest kendte Cigarfabrikanter, men af hvad Natur hans Havannesere har været, ses bedst af, at hans Navn endnu er paa alles Læber, naar man vil kende-tegne en daarlig Cigar: „en Radekop“.

Naar vi hører Navnet Antoniestræde, kommer vi til at tænke paa A. Rosenkildes morsomme Skildringer af „En jydsk Degns Rejseerindringer“, thi det var jo i denne Gade, at Rosenkilde lod den brave, jydsk Skolelærer, Anders Tikjøb, logere hos Børstenbinder Peter Pingel junior baade som Student og senere under det æventyrlige og genvordighedsrige Ophold i Hovedstaden.

De første Huse her — som overalt i Byen — var smaa og lave og ikke grundmurede, hvad der først sent blev almindeligt i Kjøbenhavn.

Endnu i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede var der kun faa Stenhuse i Staden foruden Kirker, Klostre, Fæstningstaarne og Raadhuset.

I Povlsstræde, som andre Steder, var det almindeligt at opføre Husene af Træ eller klinede af Ler og straatækte, og Taget var ofte 8—9 Alen højt. Tagskæget var kun c. 2 Alen fra Gaden og Vinduernes Solbænk befandtes lidt over eller i Flugt med Gadelinien. Disse lerklinede Bygninger var forsynet med Straatag og Fjælgavle, der vendte ud til Gaden. Bag ved og imellem Husene laa større eller mindre Haver og Kaalgaarde.

Da saadanne ringe Huse med deres Træ og Straa ved opstaaende Brande blev et let Bytte for Luerne, blev det i 1433 forbudt at tække med Straa. Ind mod Gaarden maatte man dog gjerne have Fjæletag, men ud til Gaden skulde der tækkes med Sten. Det var imidlertid kun de færreste, som holdt sig dette efterrettelig, man beholdt Straatagene, da disse var tætte og lune, og heller ikke i Povlsstræde var der Begejstring for Tegltagene, som man fandt var upraktiske, idet de ikke kunde holde Vand og Kulde ude.

I Begyndelsen af det 16. Aarhundrede, i Lille Pilestrædes Dage, begyndte de lerklinede Bygninger at afløses af større og pyntelige Stenhuse paa 2 Stokværk, men oftest byggede man dog Bindingsværkshuse.

Efter at man omsider havde faaet et Teglværk, og det ikke mere var saa omstændelig og bekostelig at faa Sten, opbyggedes mange Stenhuse, men indtil Slutningen af det 18. Aarhundrede var Bindingsværkshuse dog i afgjort Flertal, og har gennem svundne Tider knejset i gamle Antoniestræde.

Disse Bindingsværkshuse med øverste Stokværk hængende frem over Stueetagen, med deres pyntelige Udskæringer, har forstum ogsaa i Antoniestræde skabt et afvex-

lende, interessant og ejendommeligt Gadebillede, hvori der ikke bragtes nogen Forstyrrelse ved de store Bybrande, idet Antoniestræde forblev uskadt baade i 1728 og 1795, og saaledes i mangt og meget bevarede Præget af en gammel Gade, indtil den nyeste Tid fjærnede hele den ene Side af Gaden og et stort Stykke af den anden Side.

I gamle Dage var det dog ikke blot Husene med deres mange, snurrige Udstafferinger, Bislag, Kælderhalse, Stentrapper, Afviserstene, Haandværkernes morsomme Udhængsskilte etc., som alene skabte det gammeldags hyggelige og rolige Gadebillede, men dette blev ligesom fuldstændiggjort ved Befolkningens Paaklædning, og man kan derfor heller ikke danne sig et nogenlunde anskueligt Billede af en svunden Tid, uden ogsaa at tage sligt i Betragtning.

Familiestykke 1828.

Dette var nu altsammen, hvad der prægede Gaderne udadtil, men interessant er det ogsaa at læse om, hvorledes Husene var bygget og indrettet, hvorledes hver enkelt Tidsperiode gjorde sig særlig bemærket, og hvordan de vekslede Tidens Beboelses-Lejligheder var indrettet, udstyret og meubleret.

Fortidens tarvelige og beskedne huslige Indretning og daglige Levemaade var vidt forskellig fra vore Dages, og for ret at fatte den store Forskel, vil vi tænke os blot Hundrede Aar tilbage i Tiden, til Kong Frederik den Sjettes Dage, og saa sammenligne de gode, solide Borgerhuse i det gamle Kongens Kjøbenhavn med Nutidens Lagkagehuse, Bungalower og Penalhuse, og de gamle, ærværdige Lejligheders Udstyrelse og Meublementer med Øjeblikkets Funkis Udskejelser.

Hvilke yderliggaaende Modsætninger. —

I vore Bedsteforældres Tid stillede den københavnske Borgerstand beskedne Krav til huslig Indretning og daglig Levevis, men var alligevel lykkelig og tilfreds med, som de havde det. Fordringerne var naturligvis lidt forskellige, alt eftersom Familierne var situeret. De Bedrestillede ønskede meget gerne at have en smuk Sal, der kunde staa urørt med Overtræk over de gode Meubler, undtagen de faa Gange, naar man gjorde et Selskab eller et Bal.

Husmoderen kunde slet ikke tænke sig ikke at have et stort, lyst Køkken m. m., hvad der ogsaa i Reglen fandtes i de ældre Huse, hvor man ikke kneb saa meget paa Pladsen.

Dans i Hjemmet.

Derimod kunde man let finde sig i Savnet af en Entré, og var overordentlig nøjsom i Fordringerne til Værelsernes Mængde.

En særegen Dagligstue og en aparte Spisestue ansaas ikke nødvendig for Folk af Middelklassen, man kunde godt spise og drikke i den Stue, hvori man ellers opholdt sig, ja man kunde til Nød endog sove der. Der var endog ret velstaaende Familier, der førte deres hele Liv i den ene Stue. Fader og Moder og de halvvoxne Sønner sov dér sødelig om Natten, nød deres Morgenkaffe i den natlige Atmosfære, spiste deres Middagsmad dér med den bedste Appetit, og forrettede al daglig Gerning med dens Lektuelæsning, Barbering, Syning etc. i den selvsamme Stue.

Det var jo næsten for meget af det Gode, og de fleste Familier havde vel derfor et særskilt Sovekammer, men et saadant kunde strække til for mange Medlemmer.

Man var ikke forvænt med Børnekamre, Paaklædningsværelser og Skabstuer, lige saa lidt som med Korridorer, saa at Tjenestepigen havde sin jævnlige Gang gennem Soveværelset. Man var nu engang vant dertil, det kunde ikke være anderledes.

Værelserne var vel i Reglen rummelige, men ofte belemret med mange Vinduer og smalle Piller mellem disse. Væggene var beklædt med meget højt Panel forneden, medens Overdelen ofte var betrukket med oliemalet Lærred delt i Felter. Døre, Vinduer og Paneler var gjerne malet med hvid Perlefarve og Loftet ofte ret net dekoreret. Fløjdøre var sjældne, og forgyldte Lister endnu sjældnere.

Ligesaa tarvelig som Værelsernes Udstyrelse var sædvanligvis ogsaa deres Meublement. Man fandt vel sommetider hos velstaaende Familier, især af Handelsstanden, en meget smukt og rigt meubleret Sal eller Stadsstue med røde Silkedamaskes Gar-

Selskabsleg.

diner og lignende Betræk paa Sofa og Stole, et smukt skotsk Gulvtæppe og en stor Krystal Lysekrone i Loftet, samt et Par anselige Pillespejle med forgyldte Ørne under Konso!lerne, paa hvilke ofte saaes ostindiske Bojaner med Potpourri.

En saadan Sal tog sig godt ud om Aftenen, naar Overtrækkene var taget af Meublerne, og den tændte Lysekrone kastede sit magiske Skær over de forsamlede Gæster, men Familiens Dagligstue og Sovekammer var desto tarveligere.

I Dagligstuen fandtes meget sjældent et Gulvtæppe. Vintergardinerne var af Meubelsirts, Betrækket paa de simple haarde Bøgetræes Stole og den firkantede Sofa med Krølhaarslaget i Sædet var af sort Morin.

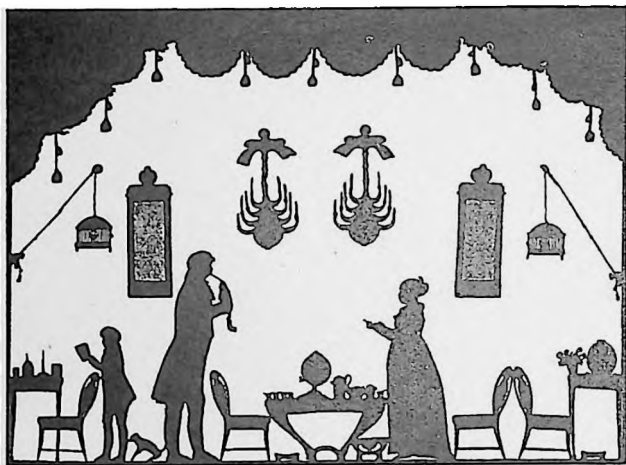
Foran Sofaen stod et stort med et blaat og gult Bordtæppe belagt Divanbord, der ogsaa brugtes til Spisebord. Under Pillespejlet en Mahognitræes Commode, ved

Vinduerne Forhøjninger med een eller to Stole, der udgjorde de reglementerede Sæder for Familiens kvindelige Medlemmer, og kun ved indtrædende Vacance kunde benyttes af de mandlige Personer, naar de maatte have Lyst til ogsaa at kaste et Blik paa det brogede Gadeliv.

Uden for et af Vinduerne var et stort firkantet Reflectionsspejl, der inde fra kunde drejes ved Hjælp af Snore. Vinduerne mod Solsiden var ofte forsynet med store Markiser baade med For- og Sidestykker.

Armstole, Lænestole, Gyngestole og andre Luxusstole var ukendte Størrelser.

Ligesaa tarveligt var Meublementet i Sovekammeret. De Gamle hvilede ofte i en stor Himmelseng fuld af dejlige Dyner og Puder, Smaapuslingerne laa i smaa malede

Borgerfamilie i sin Stue omtrent 1815. Efter et samtidigt Silhuetbillede.
Kunstneren har symmetrisk anbragt to Lampetter, to Spejle
og to Fuglebure i Baggrunden.

Senge forsynet med forsvarlige Sengeheste for at afværge Ulykker. Et Spejl ophængt paa en af Væggene, en lille Servante, der ansaaes tilstrækkelig for den hele Familie, et stort dobbelt Klæde- og Linnedskab samt et Par Stole fuldendte Soveværelsets Meublering.

Nær ved Sovekammeret var Køkkenet. Man kendte dengang saa godt som ikke de senere saa almindelige lukkede Komfurer, man havde kun den store aabne Skorsten med dens rummelige Ildsted. For at spare lidt paa Brændselet, der udelukkende bestod af Brænde og Tørv, hvilket dengang kunde købes for en billig Penge, havde man een eller to Ildgryder, hvori Ilden optændtes. Paa disse stilledes nu Kedler, Gryder og Pander til Kogning og Stegning af Madvarerne.

Da man ingen Bagerovn havde, brugte man den store ovale saakaldte Stegeso til Stegning af større Kødstykker og Jydepotter til Ænder og Kyllinger.

Julekage og Æblekage bagtes i en Pande dækket af et højt Kobberlaag, hvorpaa Gløder kunde anbringes.

Fortinnet Kobbertøj var meget yndet og gav Køkkenet et vist sirligt Præg, naar det opstilledes vel poleret imellem det ligesaa skinnende Messing-Husgeraad.

Svovlstikkepigen.

Paa Hylden over Skorstenen paraderede Kobber-Suppekedlen, et Par Messing-Kasse-roller, to solide Malmmortere, adskillige velpudsede Messing-Lysetager til et eller to Lys, forskellige Stryge- og Pibejern, nogle Tintallerkener etc.

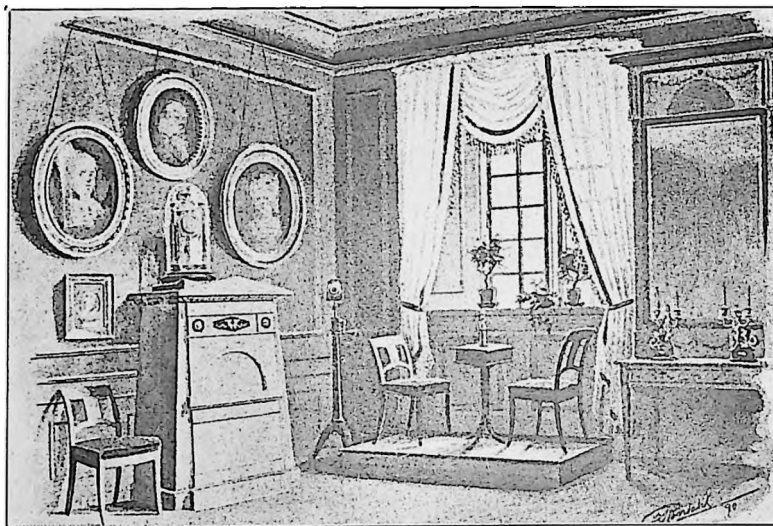
Paa Væggen oven over hang Æbleskivepanden, Formen til Julekagen, Buddingeformen og nogle smaa Kobberforme af en underlig Facon. Kobber-Maskinen med Kaffekanden og Fyrfadet af samme Metal havde gærne sin egen Hylde.

Paa Rækkerne over det løse Køkkenbord ved en af Væggene paraderede det Mus-selmodels Kjøbenhavns Porcelain med Masser af krusede Fade og Tallerkener, hvilket dengang fandtes i ethvert Hus.

I en Krog stod den store Vandtønde eller en lille Bænk med to sirlig malede Vandspande.

Ved Siden af Køkkenet fandtes et rummeligt Spisekammer og i Reglen et lyst og godt Pige-kammer.

I ethvert velordnet Hus var der foruden Forældrene og Børnene ogsaa en tredje Stand, nemlig Tjenestetyendet. Der var sagtens ogsaa i hine svundne Tider noget

Stue med Møbler i Empirestil.

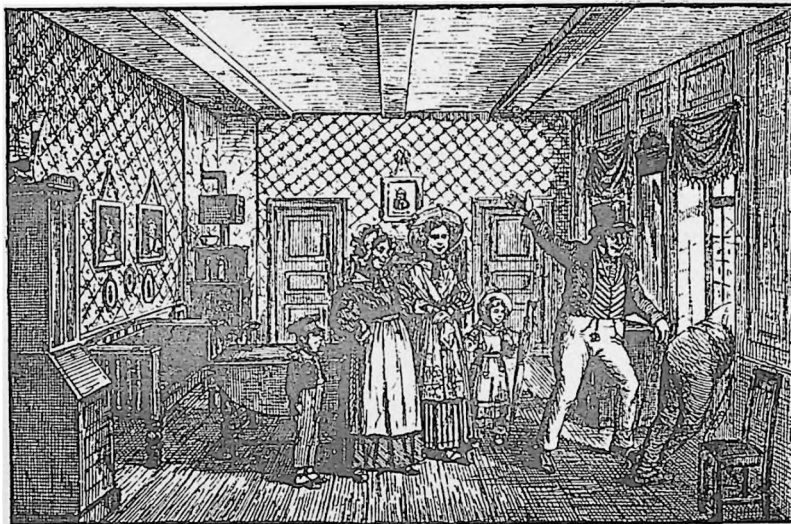
i Vejen med Tjenestepigerne, man hørte ogsaa dengang Klager over mangen en Pige, og hvor skulde det kunne være anderledes? „Menneskene ere jo ikke saa gode, som de burde være“, sagde allerede Biskop Balle, og ingen kunde forlange lutter Fuldkommenhed af Tjenestetyendets Klasse.

Man forlangte ikke meget af et Tyende. Der var ikke meget at holde rent og at overkomme selv for en Ene-pige i et mindre og tarveligere Hus, thi al den Gerning, hvortil der fordredes en større Udvikling og lidt mere Kunstfærdighed som at lave fine Retter eller stryge Manchetskjorter m. m. udførte Husmoderen selv.

Tjenestepigen forrettede glad og tilfreds det huslige Arbejde, som blev anvist hende, og fandt det ganske i sin Orden, at En byder og en Anden lyder, at En er Arbejdsgiver, og en Anden Arbejdstager, og derfor var glad ved at have et Sted, hvor det daglige Brød og lidt Penge til kunde erhverves ved præsteret Arbejde.

Der var dengang Tjenestefolk nok at faa, og fremfor alt da i Kjøbenhavn. Baade Husmands- og Gaardmandsdøtre fra Sjælland og alle Provinserne havde Lyst til at se Hovedstaden, og tjene dør et Par Aar for en efter Omstændighederne ret god Løn. Man fixede sig saa med det samme lidt op og var nok saa anset, naar man vendte tilbage til det landlige Hjem.

Kjøbenhavn vrimlede derfor af Tjenestepiger af Bondeklassen, baade i Skikkelse af Kokkepiger, Stuepiger og Ammer, alle i komplet eller kun lidt modificeret Nationaldragt med den broderede Hue og de lange røde Nakkebaand.

Borgerligt Besøg.

Tjenestepigerne var i Reglen jævne, flittige ordentlige, tarvelige og meget nøjsomme. Ja, nøjsom maa man nok kalde den voxne Pige, som var tilfreds med c. 30 Rdlr. aarlig Løn, altsaa c. 8 Skilling om Dagen for 16 Timers Arbejde. Og dog kom Pigerne ret godt ud af det og kunde klæde sig tækkeligt uden at have nødvendig at skaffe sig Biindtægter paa Herskabets Bekostning, men der var da rigtignok heller ikke den uendelige Række af fristende Forlystelsessteder beregnet paa de mindre Formuendes Ruin. Forholdet mellem Herskab og Tyende var dengang særdeles godt.

Det huslige Liv i Kjøbenhavn var selv med al sin Tarvelighed og Simpelhed overordentlig hyggelig. Ganske vist oplod man ikke sine brilliant oplyste Saloner for en talløs Skare af Gæster, man samlede ikke et hundrede Mennesker sammen til en Konfirmation og gav ikke Baller for 40 Par med varm Souper, men man havde det

lunt og godt inden fire Vægge, havde god tillavet Mad hver Dag paa Bordet, var glad ved hinandens Selskab og havde altid Lejlighed til at modtage Venner, som kom uden Indbydelse.

Efter at vi nu har tilbragt en fornøjelig Stund indendørs, maa vi atter beskæftige os med selve Gaden, den kære, gamle Børstenbindergade, der med sit Mylr af Skilte og Børster, smalle Fortove og toppede Brolægning dannede et særegent og interessant Gadephysiognomi.

Kokkepige fra c. 1815.

Men som det gik inden for Murene, skete der ogsaa i de kommende Tider Forandringer uden for i gamle Antoniestræde som andre Sieder i Staden. Der kom nye Sæder og nye Skikke, der kom nye Ejere og nye Lejere, Tiden og Udviklingen gjorde sine Krav gældende ogsaa her, og tilsidst blev Strædet næsten helt raseret ved Anlægget af det nye City-Quarter.

I Slutningen af 1890'erne købte Consortiet Fisker-Volmer for Nedbrydning de mange Ejendomme, dels Østergade Nr 26, 28, 30, 32 og 34 og dels i de tilstødende Gader, Christen Bernikovsstræde, Antoniestræde og Pilestræde, paa hvilke Grunde det saakaldte City-Quarter rejste sig, gennemskaaret af en ny Citygade.

Paa det ene af Hjørnesterne ud til Østergade anbragtes en af Jul. Schultz modeleret Kvindeskikkelse, der skal symbolisere „City“.

Anlægget af dette nye Quarter fortsattes senere af Byggeselskabet City.

Den nye fremfarende Tid tog haardt paa Antoniestræde, der ligefrem blev lem-læstet til Fordel for City-Bygningerne, Beboerne blev jaget væk, Husene revet ned i 1897 paa hele den sydlige Side af Gaden, moderne pralende og gigantiske Bygninger blev smækket op i en Fart paa de gamle Ejendommers Grunde, Gaden blev iført moderne Skrud og samtidig gjort bredere, men erkendes maa det, at overordentlig meget af den gamle, københavnske Hyggelighed gik tabt ved disse vældige Raseringer.

Wilhelm Marstrand. Et Familiestykke 1837.

For dog at faa nogen Variation i det trivielle Nedrivningsarbejde, kastede man sig i 1901 over det gamle Gadenavn, og Resultaterne af Overvejelserne blev, at man var snoppet nok til at slaa en tyk Streg over „stræde“ og det foranstaaende lille „e“, og i Stedet for stræde skrev gade, saa Navnet blev „Antonigade“, altsaa heldigvis ikke værre Medfart, end at det gamle byhistoriske Minde om Antonii Hus blev bevaret i den nye Benævnelse.

Efter at have gjort kort Proces med Antoniestrædes ene Side, trak man Vejret en Tid, for i 1901 at tage fat igen med friske Kræfter, og det gjaldt nu den anden Side af Gaden, hvor et Par Huse efter Nr 9 blev nedrevet, og her opførte saa Kjø-

benhavns Kommune i 1902 den store, smukke Bygning, hvori der installeredes Politistation, og endelig i 1909 maatte Resten op til Hjørnet af Gammel Mønt vige, for at give Plads til „Kvindelig Læseforenings Hus“.

I det gamle, endnu staaende Hus, Nr 9, fødtes min og alles Ven, den landskendte, geniale Improvisator, Louis Halberstadt, der stadig befinder sig i bedste Velgaaende. Faderen var Ejer af Huset og boede paa 1ste Sal i Lejligheden med de 4 Vinduer fra venstre. Til disse gammeldags indrettede Stuer, til Huset og til gamle Antoniestræde knytter sig min gode Ven Halberstadts Barndoms- og Ungdoms-Min-

Det sydlige Hj. af Kristenbernikovstræde og Antoniestræde i 1860erne; Ejendommen ombyggedes i Slutningen af 1870erne.

der, og alt det meget han har oplevet her og kan huske, er ikke blot af stor Interesse i byhistorisk Henseende, men saa morsom og underholdende, at jeg med største Glæde efterkom hans Ønske om at maatte yde sit byhistoriske Bidrag til dette Skrift, og jeg lader da Louis Halberstadt selv fortælle:

„Fremfor alt husker jeg den gamle, pudsige Barber, Thorvald Valet, i den høje Stue til „venstre fra Opgangen. Han døde for faa Aar siden og blev højt i Firserne. Han var den „sidste af den gamle Tids Barberere, af dem med en kirurgisk Tillægs-Examen, der hjem- „lede ham Ret til at trække Tænder ud, hjælpe let Tilskadekomne med en foreløbig For- „binding, sætte Blodkopper, fjerne Snavs fra Øjnene osv. Det var hans særlige Bestilling „at forbinde de paa Pilstrædes Politistation — senere Antonigades — indkomne Slagsbrødre.

„Valet havde først haft sin Barberstue lige over for i Nr 12. Valet var en alsidig og virksom Mand, stærkt optaget de fleste af Døgnets Timer. Han aabnede sin Barberstue „Kl 5 om Morgenen og lukkede først Kl c. 9 Aften. Om Søndagene havde han aaben „fra Kl 7 Morgen til Kl 12 Middag og fra Kl 4 Efterm. til Kl 8 Aften. Det var dengang. „Jeg husker fra min Barndomstid, at Politibetjentene af og til om Natten sad oppe i Gangen „i Nr 9 ved et lille Bord og fik dem en Caffetaar, og dette kaldte man „Betjentenes „Caffedrikning“, til hvilket Øjemed benyttedes et lille Spritapparat. „I Nr 17 boede den i sin Tid bekendte Brandmand Andersen, der gjorde sig særlig bemærket ved at løbe omkap med en Hest i Tivoli.

Gamle Huse i Antoniestræde
og Christen Bernikovstræde (nedbrudte).

„Fra mine Drengaar mindes jeg en Søndag Efterm., at jeg stod nede paa Gaden og „sammen med min Fader betragtede nogle Dreng, der spillede Klink, men pludselig holdt „de op, Drengene havde nemlig faaet Øje paa Kong Christian den Niende, der kom gaaende „alene gennem Antoniestræde, og nu fløj alle Kasketterne af, men aldrig saa snart var „Majestæten drejet om Hjørnet mod Grønnegade, før der lød en kraftig Drengerøst „Hvad „Fa'n gør Kongen her.“

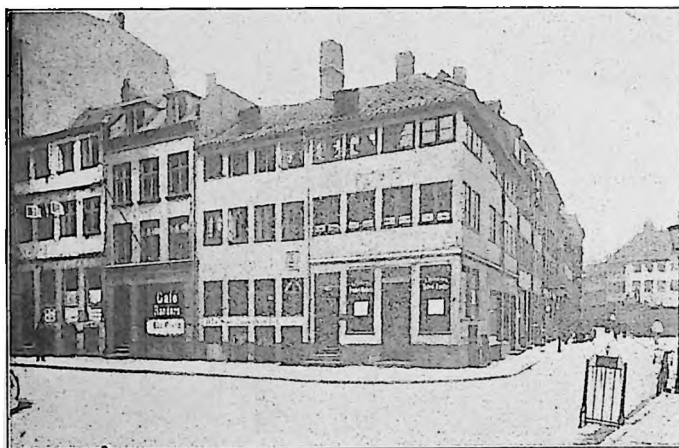
„Antoniestræde frembød dengang en provinsiel Hygge ved sine grinagtige, hyggelige Huse „med Smaahandlende, specielt de mange Børstenbinder-Forretninger.

„Gaden kunde ofte ligne et fraadende Hav, naar Politiet kom slæbende med rasende Søfolk „fra Didrik Badskærs Gang, fra Brøndstræderne eller fra Holmensgade, hvor hele det lette

„kvindelige Artilleri residerede, og hvor ofte en brav Søgut fik Raserianfald. Undertiden „laa Synderen paa en tohjulet Trillebør, flankeret af 6—7 kæmpestore Betjente, der havde „Mas med at holde Fyren i Skak, et uhyggeligt Billede, navnlig for de mange Børn, „der boede her i Strædet.

„Et helt andet, og mildere Billede, frembød Jomfru Tidsfordriv, der ofte sad paa Trappen „ved Hjørnet af Antoniestræde, hvor Café Randers laa i Kælderen, altsaa Hjørnet af Gammel „Mønt og Antoniestræde. Jomfru Tidsfordriv, der havde haft en ulykkelig Kærlighed, „viste Børnene Glansbilleder og Papirblomster, medens hun sang Viser for dem.

„Af og til stillede den pæne Gaardmissionær Clausen, med det flotte Skæg og høje Hat,

Den i 1909 nedrevne Husrække nu »Kvindelig Læseforenings Hus«.

„og missionerede i Antoniestræde, livlig tilraabt af forbipasserende Karle og Tjenestepiger. „Mindre bekendt er det maaske, at Johannessons — nu saa store Victualieforretning — saae „Dagens Lys i gamle Antoniestræde.

„At Strædet ogsaa havde sine tragiske Oplevelser, noteres for en Fuldstændigheds Skyld. „En brav Skomagermester endte sine Dage som et rent Subject og laa rundt i Gadedøre i „Laser og bare Fødder og en Spækhøker endte paa Frederiksberg Runddel, hvor han van- „dede Hestene.

„Flyttedagene var et Himmerige for Børnene og en Rædsel for Forældrene. Folk smed „— med Tilladelse — alt overflødig Bohave ud paa Gaden til Skraldemændene, og der „var Halm i Læssevis, Sophaer, Bøger, Natpotter, Stole, Flasker, Stokke, Paraplyer, kort „sagt, alt muligt, og midt i det hele væltede Ungerne sig.

„Den skønneste Oplevelse for Ungdommen var, naar Haandsprøjten ankom til en mindre „Ildebrand, trukket og skubbet frem af fede, asende Brandmænd, paa hvis Bagdele Ungerne

„skød los, syngende „Paa'en, paa'en, paa'en igen“, mens Brandfolkene af og til stak „Ungerne nogle Lussinger og raabte et drønende „Hold Kæft“.

„Sørgeligt var det at se, naar Politiet kom med et balstyrigt Fruentimmer fra Smaagaderne, „hun sparkede, hvinede og rev, det var et Billede paa Raahed og Elendighed, som den, „der har set det, aldrig glemmer.

„Solstraalefortællinger var Tidens Gadehandlere, der raabte med Torsk, Jordbær, Kartoffler, „Blomster, Kaal etc, etc, Røster, der skingrede den ganske Dag gennem det gamle Stræde, „men det gav et Billede af Liv og Humeur, som tilhørte det joviale Kjøbenhavn.

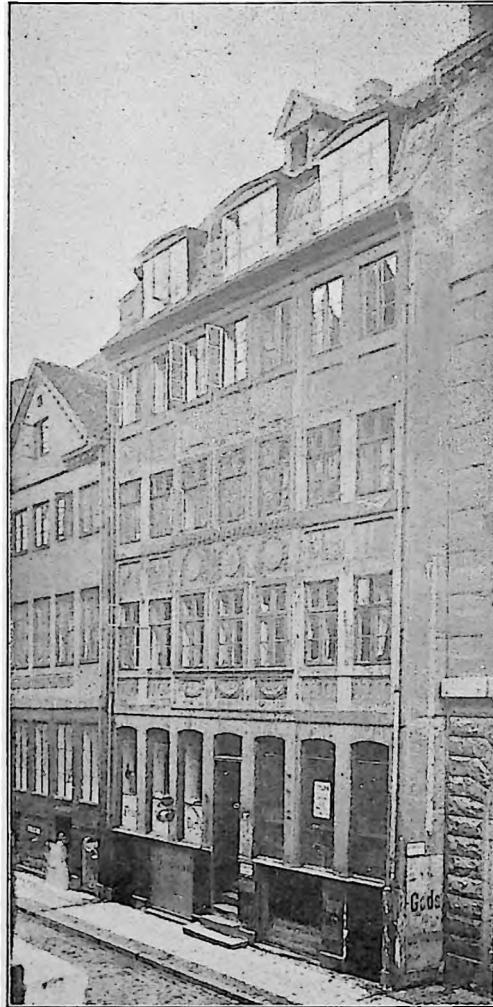

Kvinden i Forgrunden er den i sin Tid bekendte Original Juliane Marie Hansen, ogsaa kaldet »Jomfru Tidsfordriv«.

„Dernæst maa Konfirmationsdagen nævnes. En Droske i Strædet med fire Knægte med „Kasketter med store Skygger og i Munden havde de gærne Kæmpe Merskums Cigarrør „og en stor Paraply i højre Haand — det var en Oplevelse, som man rigtig nød. Ja, som „de Konfirmander så ud, det gør man sig nu om Stunder intet Begreb om. Det var „hele maskerede Figurer, og naar saa Droskekusken gav Krikken af Pisken, gik det af „Sted, men kun i langsomt Trav, og alle Strædets Unger brølede som vilde af Begejstring. „De smaa Konfirmandinder mindede fuldstændig om Lilleputter, og var altid sikre paa Succès. „Da man i Kjøbenhavn illuminerede i Anledning af Christian den Niendes og Dronning

„Louises Guldbryllup, dirigeredes Hesteomnibussen gennem Antoniestræde, og det var for „Beboerne en Oplevelse af Rang.

„En Begivenhed, der altid havde Interesse for Strædets Ungdom var, naar Løvsalshytten „„Sukko“ ved Efteraarstiden rejstes i den lille Gaard i Nr 4. Det var Familien Hildes-

Antonigade 9.

„heim, der fejrede Jødernes Løvsalsfester (i Flertal stavet „Sukkoth). Løvhytten var et „Rum, hvori alle Maaltider under Festen indtoges, og der var Plads til en halv Snes Mennesker. Den mindede en hel Del om vore moderne smaa Lysthuse i Kolonihaverne.

„Taget bestod af 2 Lemme, der altid stod aabne i godt Vejr, Maaltiderne skulde nemlig „nydes under aaben Himmel. Hyttens Vægge var nydelig pyntede med Familiebilleder og „Grønt, og Loftet, den øverste firkantede Aabning, var dækket med grønne Grene, hvori igennem man skimtede den blaa Aftenhimmel med blinkende Stjærner, et skønt poetisk „Billede midt i det gamle, smalle Stræde. Der var i Kjøbenhavn meget faa „Sukkoth“, „derfor er det ogsaa paa sin Plads, at denne „Sukkoth“ omtales her.

„Af det gamle Antoniestrædes Bebyggelse var Nr 9 den anseligste og hertil kom dens „med Kranse og Guirlander prydede Facade, hvorfor Ejendommen ogsaa i daglig Tale „kaldtes for „Slottet“.

„En Vinteraften, naar Sneen laa kridhvid overalt, og man saa gennem det smalle Stræde „med de mange Lys fra smaabitte Ruder, saa lignede det hele et Ud klip af et Æventyr, „saa smaat, saa smaat, som man nu slet ikke kan forestille sig har existeret.

„Og endelig har jeg paa Opfordring improviseret disse Vers som en lille pludselig født „Tanke:

»Antoniestræde mit Nummer Ni,
 »Bæret med Titlen Slottet,
 »Ærlig talt var det Storpraleri,
 »Det Navn, hvormed du dig slotted'.

»Facaden havde en fornem Profil,
 »Med Kranse og Ornamentter,
 »Men kongelig — hører der mere til,
 »Man større Storhed forventer.

»Din Trappe var høj, en Tykmavetdør,
 »Saa naaede man frem til en Gang,
 »Og ud til en Gaard, et firkantet Rør,
 »En Plet saa usigelig trang.

»Til højre tre Rum med Tremmer i Grønt,
 »Der dinglede Hummerkloen,
 »Det malerisk set, var virkelig skønt,
 »Og fremmede Kunstnertroen.

»Og din Køkkentrappe var smal og stejl,
 »Med Trin, der let kunde knage,
 »Al menneskelig Vægt de tog som en Fejl,
 »Hvert Fodtrin i Støn gav tilbage.

»Selv boede vi oppe paa første Sal,
 »I Stuer brede og store,
 »Vi Kaktus havde i hundrede Tal,
 »Der aparte hvert Vindu gjorde.

»Der Antikviteter stod rundt omkring,
 »En mærkelig Aabenbaring,
 »Ja, Far han samled' paa alle Slags Ting,
 »Med kunstnerisk Erfaring.

»Antoniestræde mit Nummer Ni,
 »Minder jeg aldrig forglemmer,
 »Kærlige Øjne der lukkedes i,
 »Hvis Glans jeg endnu fornemmer.

»Jeg såa dig Stræde i spirende Vaar,
 »Naar Solen gløded hver Rude,
 »Og jeg husker det, som var det i Gaar,
 »naar hvidklædt det lyste derude.

»Det hænder saa tidt, at jeg travet af Sted,
 »Hen til Antonigade,
 »Og stiller mig op, for i stille Fred,
 »At se den gamle Facade.

Louis Halberstadt.

Det er højest sandsynligt, at de faa tilbageværende af Antoniestrædes gamle Huse Nr 1, 3, 5, 7 og 9 om faa Aar kommer til at dele Skæbne med alle de andre, men vi kan til enhver Tid trøste os med, at hvad en saadan gammel Gade gennem Aarhundreder har opsparet af byhistoriske Minder, det kan Hammer og Brækjern ikke udslette, det er og bliver Byens Arvegods, sikret og gemt i Bibliothekernes Bogskatte, hvor de kommende Slægter kan fryde sig ved at grandske Antoniestrædes minderige Fortid, hvortil er uløselig knyttet: Antonii Kloster i Præstø, og fra senere Tider Navnene:

Radekop og Anders Tikjøb samt de gamle Borstenbindere.

Anders Tikjøb.

FORTEGNELSE OVER KILDER OG BEVISSTEDER:

- Holger Fr. Rørdam: Kjøbenhavns Kirker og
  Klostere i Middelalderen*
- Dr. Archivar O. Nielsen: Kjøbenhavns Diplomatarium
                                  do.   Kjøbenhavns Historie*
- J. P. Trap: Kjøbenhavn og Frederiksberg*
- H. C. Beering Liisberg: Kjøbenhavn i gamle Dage*
- Carl Bruun: Kjøbenhavns Historie*
- L. Both: Kjøbenhavns Historie*
- Axel Henriques og
  Carl C. Christensen: Strøget*
- Kraks Vejviser: Minderige Huse*
- Carl C. Christensen: Fra Grønnegade Kvarteret
                                  samt Dagblads- og Ugeblads-Stof m. m.*

Tidligere udkommet af samme Forfatter:

Ny Serie:

Den gamle Hovedvagt paa Kongens Nytorv,
Kong Christian den Fjerdes Kroning.

Gammel Serie:

Christians Kirke,
Nyhavn,
Niels Hemmingsens Gade,
Knippelsbro,
Dyvekes Gaard,
Kjøbmagergade,
Knabrostræde,
Vestergade,
Larslejstræde,
Farvergade,
Hyskenstræde,
Kalkeballen,
Stormgade,
Badstuestræde,
Jermers Taarnet,
Peder Huitfeldts Stræde,
Kong Frederik den V's
Rytterstatue,
1. Del og 2. Del,
Amalienborg,
1. Del, 2. Del og 3. Del,

Bræddehytten,
Kjøbenhavns Hof- og Slotskirke,
Vognmagergade,
Vandkunsten,
Frihedsstøtten,
Sanct Giertruds Stræde,
Silkegade,
Magstræde,
Krystalgade,
Studivstræde,
Teglgaardsstræde,
Naboløs,
Sanct Clemens Kirke,
Landemærket,
Pilestræde,
Ærkebiskop Absalon
Rytterstatuen,
Fiolstræde,
Peder Madsens Gang,
Storkespringvandet
paa Amager Torv.